

IVADAS	6
I SKYRIUS	8
ANKSTYVIEJI VIDURAMŽIAI	
Istorinis tyrimas <i>Tyrinėtojo sėkmės istorija</i>	
1. EUROPA, ŽLUGUS ROMOS IMPERIJAI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kas vyko Europoje, kai žlugo Vakarų Romos imperija?</i>	10
2. BALTŲ GENTys PRIŠ SUSIKURIANT VALSTYBĖI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kas ir kaip gyveno dabartinės Lietuvos teritorijoje, kai dar nebuvo susikūrusi Lietuvos valstybė?</i>	13
3. BALTŲ PASAULĖVAIZDIS IR RELIGIJA	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip baltai suvokė šiaurę ir anapus esantį pasaulį?</i>	15
4. BIZANTIJS VALSTYBĖ IR JOS ĮTAKOS ZONOS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip formavosi stačiatikiška Europa?</i>	17
5. FRANKŲ VALSTYBĖS FORMAVIMASIS IKI VIII a.	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kokia buvo Frankų karalystė, kai Europoje nebuvo nė vienos dabartinės valstybės?</i>	20
6. ARABAI IR ISLAMAS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip islamas paveikė Europos raidą?</i>	23
7. KRIKŠČIONYBĖS PLITIMAS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip Europa tapo krikščioniška?</i>	26
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	28
II SKYRIUS	30
VALSTYBIŲ KŪRIMASIS	
Istorinis tyrimas <i>Lietuvos valdovai Gediminaičiai</i>	
8. FRANKŲ VALSTYBĖ IR NAUJOS IMPERIJS PRADŽIA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip viduramžiais buvo atkurta Romos imperija?</i>	32
9. ŠVENTOJI ROMOS IMPERIJA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip Romos imperijos idėja susijusi su Lietuvos vardo paminėjimu?</i>	35
10. VIKINGŲ ŽYGLAI IR SKANDINAVIJS KARALYSČIŲ SUSIDARYMAS	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip Skandinavijoje kūrėsi karalystės?</i>	38
11. EUROPOS POLITINIS ŽEMĖLAPIS X–XII a.: VAKARŲ EUROPA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip viduramžiais formavosi Europos valstybės?</i>	41
12. EUROPOS POLITINIS ŽEMĖLAPIS X–XIII a.: VIDURIO IR RYTŲ EUROPA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Prie kurio Europos regiono istoriškai priskiriama Lietuva?</i>	44
13. MINDAUGO KARALYSTĖ – LIETUVOS VALSTYBINGUMO PRADŽIA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kodėl Lietuvos valstybė susiformavo XIII a. viduryje?</i>	47
14. MONARCHIJS ĮTVIRTINIMAS LIETUVOJE	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip Lietuvoje įsitvirtino nauja viešpataujanti giminė?</i>	51
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	54

III SKYRIUS	56
VIDURAMŽIŲ EUROPOS VISUOMENĖ	
15. VIDURAMŽIŲ VISUOMENĖS GRUPĖS: VALDANTIEJI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip gyveno viduramžių Europos kilmingieji ir kuo jie išsiskyrė iš kitų visuomenės grupių?</i>	58
16. VIDURAMŽIŲ VISUOMENĖS GRUPĖS: VALDOMIEJI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip viduramžiais gyveno valstiečiai?</i>	61
17. KRIKŠČIONIŲ BAŽNYČIOS VAIDMUO VIDURAMŽIŲ VISUOMENĖJE: DVASININKAI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kokią įtaką Bažnyčia darė viduramžių visuomenei?</i>	64
18. KRYŽIAUS ŽYGLAI Į RYTUS IR JŲ PADARINIAI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kodėl prasidėjo kryžiaus žyglai ir kokie buvo jų padariniai?</i>	67
19. KRYŽIAUS ŽYGLAI IR LIETUVA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip kryžiuočiai įsitvirtino rytiniame Baltijos jūros regione?</i>	70
20. NEKRIKŠČIONIŠKA EUROPA, KITI TIKĖJIMAI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip Europoje tarp katalikų gyveno kitatikiai?</i>	73
21. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KOVA DĖL ĮTAKOS IR KOVA SU ERETIKAIS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Ką Bažnyčia vadino eretikais ir kodėl su jais kovojo?</i>	75
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	78
IV SKYRIUS	80
VIDURAMŽIŲ KULTŪRA IR GYVENIMO BŪDAS	
Istorinis tyrimas <i>Keliauju, tyrinėju, randu!</i>	
22. KRIKŠČIONIŲ BAŽNYČIOS ĮTAKA MOKSLUI IR ŠVIETIMUI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kas ir kodėl viduramžiais darė didžiausią įtaką mokslui ir švietimui?</i>	82
23. ARCHITEKTŪRA: NUO ROMANIKOS PRIE GOTIKOS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kas būdinga romanikos ir gotikos architektūros stiliams?</i>	85
24. MOKSLO IR ŠVIETIMO SISTEMA	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip, ko ir kur buvo mokoma viduramžiais?</i>	88
25. ŽMONIŲ GYVENIMO BŪDAS GOTIKOS LAIKAIS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip gyveno žmonės gotikos laikais?</i>	91
26. MIESTAS IR MIESTIEČIAI	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Koks buvo viduramžių Europos miestas ir ką veikė miestiečiai?</i>	93
27. KAIMO KASDIENYBĖ IR ŠVENTĖS	
(Vytautas Volungevičius)	
<i>Kaip gyveno kaimo žmonės?</i>	96
28. VIDURAMŽIŲ EKONOMIKOS SPECIFIKA: PREKYBOS IR GAMYBOS PAKILIMAS	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip viduramžiais augo gamyba ir prekyba?</i>	99
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	102

V SKYRIUS	
IŠ VIDURAMŽIŲ Į NAUJUOSIUS LAIKUS	104
29. VAKARŲ EUROPA BAIGIANTIS VIDURAMŽIAMS	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kas lėmė krizę Europoje ir kokių reformų buvo imtasi jai įveikti?</i>	106
30. VIDURAMŽIŲ DIDŽIOJI VALSTYBĖ – LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTYSTĖ	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip Lietuva tapo didžiausia Europos valstybe?</i>	109
31. LIETUVOS KRIKŠTAS IR UNIJA SU LENKIJA	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kodėl XIV a. pabaigos įvykiai turėjo lemtingų padarinių Lietuvos istorijai?</i>	112
32. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTYSTĖ IR STAČIATIKIŲ PASAULIS	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kas yra rusėnai ir kaip jie atsirado Lietuvoje?</i>	114
33. VYTAUTO LAIKAI: VALSTYBĖS IR VISUOMENĖS POKYČIAI	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip pasikeitė Lietuva Vytauto laikais?</i>	117
34. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTYSTĖ IR JOS KAIMYNAI	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip kito Lietuvos santykiai su kaimynais?</i>	120
35. EUROPOS PREKYBA IR ŪKIS BAIGIANTIS VIDURAMŽIAMS	
(Rimvydas Petrauskas)	
<i>Kaip viduramžiais būdavo prekiaujama ir kas daroma pristigus pinigų?</i>	123
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	126

VI SKYRIUS	
NAUJŲJŲ LAIKŲ PRADŽIA (XV–XVI a.)	128
Istorinis tyrimas <i>Atgal į praeitį</i>	
36. RENESANSAS – TAI ATGIMIMAS	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kas atgimė Europoje Renesanso laikais?</i>	130
37. TECHNOLOGIJOS PAKEITĖ EUROPA	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kurių technologijų patobulinimas paskatino Europos kultūros raidą?</i>	134
38. DIDIEJI GEOGRAFINIAI ATRADIMAI KEIČIA EUROPIEČIŲ GYVENIMĄ	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip Didieji geografiniai atradimai paveikė Europą ir atrastus kraštus?</i>	137
39. NEVIENINGOJI EUROPA	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip keitėsi Europos valstybės XV a. antroje pusėje – XVI a. pirmoje pusėje?</i>	140
40. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDYMAS, VALDANTIEJI IR TEISĖ	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kas ir kaip valdė Lietuvą viduramžių pabaigoje?</i>	143
41. EUROPIETIŠKOS VISUOMENĖS LINK	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kokia buvo Europos visuomenė?</i>	146
42. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTYSTĖ TARP RYTŲ IR VAKARŲ	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip Lietuvai sekėsi atremti grėsmę iš Rytų?</i>	150
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	154

VII SKYRIUS	
EUROPA KEIČIASI IR KEIČIA PASAULĮ: XVI a. – XVII a. pr.	156
Istorinis tyrimas <i>Tiesa ar pramanas</i>	
43. REFORMACIJA	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kas XVI a. europiečius privertė keisti požiūrį į tikėjimą?</i>	158
44. XVI a. VIDURIO PERMAINOS IR LIUBLINO UNIJA	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė virto Abiejų Tautų Respublikos dalimi?</i>	162
45. LIETUVA ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOJE XVI a. ANTROJE PUSĖJE – XVII a. PIRMOJE PUSĖJE	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kokie buvo Abiejų Tautų Respublikos politiniai papročiai?</i>	166
46. ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOS PERGALĖS IR PRALAIMĖJIMAI	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Ar Abiejų Tautų Respublika sėkmingai gynėsi nuo priešų?</i>	170
47. NAUJO POLITINIO EUROPOS ŽEMĖLAPIO SUSIDARYMAS	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kodėl XVI a. antroje pusėje – XVII a. pirmoje pusėje Vakarų Europa paskendo karų liepsnose?</i>	174
48. NAUJA PASAULINĖ TVARKA: EUROPIEČIŲ KOLONIJŲ IŠPLITIMAS IKI XVII a. VIDURIO	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip europiečiai įsitvirtino Naujajame Pasaulyje?</i>	178
49. EUROPOS ŠALIŲ GAMYBOS IR PREKYBOS POKYČIAI XVI a. ANTROJE PUSĖJE – XVII a. PIRMOJE PUSĖJE	
(Eugenijus Saviščevas)	
<i>Kaip keitėsi Europos ekonomika XVI a. antroje pusėje – XVII a. pirmoje pusėje?</i>	182
PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME	186
ŽODYNĖLIS	188
ISTORINĖS ASMENYBĖS	191

Skyrių įvadinės dalies, skyrių *Pasikartokime ir įsivertinkime*, istorinių tyrimų, klausimų ir užduočių autoriai Lina Kostiukovienė ir Gražvydas Kaškelis

ĮVADAS

Kaip mokysimės istorijos?

Mieli aštuntokai!

Septintoje klasėje per istorijos pamokas sužinojote, kur susikūrė pirmosios civilizacijos, kaip žmonių gyvenimą veikė gamtos sąlygos, kur ir kaip formavosi pirmosios valstybės, kaip jos buvo valdomos, ką sukūrė ir mums paliko prieš tūkstančius metų gyvenę žmonės. Nagrinėjote senovės graikų ir romėnų istoriją, susipažinote su lietuvių protėvių – baltų – gyvenimu.

Šiais metais tyrinėsite vidurinių amžių istoriją. Nagrinėdami I–V skyrių temas nusikelsite į paslaptingus viduramžius, sužinosite, kaip Europoje plito krikščionybė, kaip buvo kuriamos ir valdomos valstybės, išsiaiškinsite, kaip viduramžiais gyveno skirtingų visuomenės sluoksnių žmonės. Analizuodami VI–VII skyrių temas susipažinsite su svarbiausiais įvykiais ir

reiškiniams, kurie nulėmė naujųjų laikų pradžią Europoje, sužinosite, kaip jie pakeitė visuomenę.

Pagrindiniai jūsų pagalbininkai – vadovėlis, užduočių sąsiuvinis (*Užrašai*), virtualiosios mokymosi aplinkos klase.eduka.lt (<http://klase.eduka.lt>) ištekliai.

Vadovėlis padės įgyti būtinų žinių ir ugdytis istorijos suvokimui ir tyrimui reikalingus gebėjimus. Turinyje pateikiami siekliai, padėsiantys išsikelti mokymosi uždavinius.

Vadovėlį sudaro septyni skyriai, kiekviename skyriuje yra po septynias temas. Skyrių įvaduose sužinosite, ko mokysitės. Kiekviena tema pradedama pagrindiniu klausimu, į kurį ieškosite atsakymo skaity-

dami vadovėlio tekstą, nagrinėdami istorijos šaltinius, iliustracijas ir žemėlapius, diskutuodami, stebėdami, tyrinėdami. Pateikiama įvairaus sudėtingumo užduočių, nuorodų į informacinius šaltinius.

Kad susidarytumėte nuoseklų pasaulio ir Lietuvės istorijos vaizdą nuo Romos imperijos žlugimo iki Trisdešimtųjų metų karo, visi įvykiai pateikiami chronologiškai, svarbiausi pažymėti laiko juostoje (kiekvieno skyriaus pradžioje).

Naujos sąvokos paryškintos, jos paaiškintos žodynėlyje knygos gale. Čia rasite ir trumpas tekstuose minimų istorinių asmenybių biografijas.

Kiekvieno skyriaus pabaigoje rasite temą *Pasikartokime ir įsivertinkime*. Atlikdami kartojimo užduotis įsivertinsite savo žinias ir gebėjimus, suvoksite, ar supratote ir išmokote skyriaus medžiagą, išsiaiškinsite, kokių žinių dar trūksta, kokias temas reikėtų pasikartoti.

Vadovaudamiesi nurodytais tyrimo žingsniais šiais metais atliksite penkis tyrimus: *Tyrinėtojo sėkmės istorija; Lietuvos valdovai Gediminaičiai; Keliauju, tyrinėju; randu! Atgal į praeitį; Tiesa ar pramanas*.

Papildomų užduočių banką rasite virtualiojoje mokymosi aplinkoje klase.eduka.lt.

Užduočių sąsiuvinis (*Užrašai*) – svarbi mokymosi priemonė, skirta jūsų praktiniams įgūdžiams plėsti, tyrimams atlikti, žinioms ir gebėjimams įsivertinti. Su vadovėlio medžiaga siejamos užduotys padės išdėmėti svarbiausias sąvokas, taikyti įgytas žinias praktikoje. Atlikdami užduotis ugdysitės gebėjimą tyrinėti, kelti klausimų, diskutuoti, daryti išvadas, kritiškai vertinti ir kūrybiškai pritaikyti tai, ko išmokote.

Taigi ženkite į paslaptingą viduramžių ir naujųjų laikų pasaulį!

Temos pavadinimas

Prieš gilindamiesi į skyrių ar skyrelį perskaitykite pagrindinį temos klausimą, pasvarstykite, kaip galėtumėte į jį atsakyti.

Svarbiausios (naujos) temos sąvokos

Vadovėlyje rasite daug iliustracijų, dokumentų ištraukų, amžininkų pasakojimų, istorikų darbų ir prie jų pateiktų klausimų. Atsakydami į juos pamąstykite, kaip įvairūs šaltiniai papildo tekstą.

7. KRIKŠČIONYBĖS PLITIMAS

Kaip Europa tapo krikščioniška?

Pirmasis frankų genties valdovas Chlodvigas I pasikrikštijo V a. pabaigoje. Valdovo ir kitų kilmingųjų krikštas darė didelę įtaką krikščionybės plitimui visuomenėje. Tačiau krikštas Europoje plito lėtai, gentys nenorėjo atsisakyti senųjų tikėjimų ir krikštui priešinosi. Nors ir būta sunkumų, iki XII a. visos Europos valstybės tapo krikščioniškos. Tik baltų gentys išpažino senąjį politeistinį tikėjimą.

Pirmosios misijos Britų salose
V a. krikštydamas keltus dabartinės Airijos teritorijoje itin pasižymėjo šv. Patrikas. VI a. pabaigoje popiežius **Grigalius I Didysis** steigė katalikų dvasininkų misijas Britų salose ir skatino krikštis vietos gentis. Per šias misijas pagarsėjo du benediktinų vienuoliai – Kolumbanas ir **Beda Garbingasis**, vėliau Katalikų bažnyčios paskelbti šventaisiais.

Misijos truko ne vienus metus, nes misionieriams itin smarkiai priešinosi vietos gyventojai. Pastariesiems didelę įtaką darė vietos žyniai – **druoidai**. Nors žmonės ilgai nepasidavė misionierių spaudimui, VII–VIII a. dauguma airių, anglių, škotų ir velsiečių buvo pakrikštyti (1 pav.).

Kliuni abatija
Krikščionybės plitimą labai paveikė Kliunų vienuolyno reforma. Kliunų vietovėje, Burgundijoje (Prancūzija), Akvitanijos kunigaikštis Viljamas I nusipirko žemės ir 910 m. įkūrė benediktinų **abatiją** (2 pav.). Pagal vienuolyno architektūrinį modelį buvo statomos bažnyčios ir vienuolynai. Kliunų vienuolyne subrendo krikščionybės reformų idėjos, buvo nutarta siekti



Papildomose istorijos šaltiniuose pasidomėkite, kur ir dabar stovi keltų kryžiai.

ŠALTINIS

Naujų krikščioniškų valstybių viduramžių Europoje kūrimasis reiškė ir krikščionybės, kaip kultūros, plėtrą. „X–XI a. Šiaurės ir Centrinėje Europoje kūrėsi naujos krikščioniškos monarchijos. 1200 m. Skandinavijos pusiasalis, kur įsikūrė Danijos, Norvegijos ir Švedijos karalystės, ir šandien atitinka Europos politinį žemėlapi. O Centrinėje Europoje vengrai, X a. pagony, klajokliai ir plėšikai dabar valdė didelę krikščionių monarchiją, ji šiaurėje ribojosi su krikščioniškomis Čekijos, Lenkijos ir Rusijos valstybėmis. Kitaip negu krikščionybei plintant į rytinį Baltijos regioną XIII a., <...> naujoji religija nebuvo primesta atėjūnų, o buvo priimta vietos kilmingųjų.“

Robert Barlett. *Christianizacija ir krikščioniškos monarchijos iškilimas*

1. Kuris Europos regionas XII a. dar nebuvo priėmęs krikščionybės?
2. Saltinyje minimi atėjūnai. Paaiškinkite, kas jie tokie.
3. Palyginkite, kaip krikščionybė įsitvirtino Vidurio Europoje ir rytiniame Baltijos jūros regione. Nurodykite du skirtumus.

šv. Benedikto regulos iškeltų tikslų (kuklaus, nuosakaus gyvenimo, atsisakant pasaulietinių gėrybių ir turto). Kliunų vienuolyno reformoje buvo pabrėžiama, kad dvasininkai privalo laikytis celibato, sąžiningai eiti savo pareigas, atsisakyti ketinimų praturtėti. Benediktinų abatijos idėjos ir įtaka pasklido po visą Vakarų Europą.

Šiaurės Europa – Skandinavija

VIII–XI a. Europoje plėsiavo ir prekiauvo vikingai. Šiuo laikotarpiu krikščionybė pradėjo plisti į Skandinavijos pusiasalį – karių ir pirklių kraštus. Pirmosios misijos pasiekė Daniją VIII a. ir sulaukė smarkaus vietos gyventojų pasipriešinimo. Misijoms vadovavo iš Prancūzijos kilęs vyskupas Ansgaras (801–865). IX a. buvo įkurta Hamburgo ir Brėmeno arkivyskupija, todėl rengiamos misijos į šiaurės kraštus tapo veiksmingesnės.

X–XI a. pasikrikštijo Danijos, Islandijos, Norvegijos šalių valdovai. Danijoje krikščionybei įsitvirtinti padėjo karalius Knutas IV, Norvegijoje XI a. pradžioje po ilgų kovų krikščionybę įvedė Olafas II Trygvasonas,



Švedijoje krikščionybė įsitvirtino tik XII a. (A šaltinis). Išsamiau apie tai sužinosite nagrinėdami 10 temą.

Vidurio ir Rytų Europa

Ši istorinė Europos dalis driekiasi tarp Vokietijos, Rusijos, Skandinavijos pusiasalio ir Balkanų pusiasalio teritorijų. Romos imperijos įtaka šio regiono nepasiekė, todėl krikščionybė, palyginti su Vakarų Europa ir Balkanų pusiasaliu, čia gerokai vėlavo. Visos šios X a. besikuriančios valstybės (Lenkija, Čekija, Vengrija) vakaruose ribojosi su Šventąja Romos imperija (Vokietija). 962 m. **Otonui I** tapus imperatoriumi, misijomis į rytus ėmė rūpintis Vokietijos imperatoriai. Rytinėse imperijos žemėse 968 m. įkurta Magdeburgo arkivyskupija steigė misijas į pagoniškus kraštus. Iš čia išvyko **Brunonas Kverfurtietis** – pirmasis misionierius, atvykęs į Lietuvą.

Lenkijai, Čekijai ir Vengrijai pasikrikštyti taip pat nebuvo lengva. Šių žemių gyventojai, kaip ir baltai, garbino daug dievų. Valdovai, priimdami krikščio-



Kokius vikingų gyvenimo ypatybes atspindi radiniai akmenyje? Pasvarstykite, kodėl panašų radinį aptinkama itin retai.

ŠALTINIS

Plintant krikštui atsirado daugiau raštingų žmonių, todėl žinių apie viduramžių krikščioniškas visuomenes turime gerokai daugiau negu apie pagoniškas. „Vartodami terminą „christianizacija“ (norėdami įvardyti procesą) mes siekiame apibūdinti pokyčius, kurie vyko „prieš tai“ ir „po to“. Kai kalbame apie Šiaurės ir Vidurio Europą, „prieš tai“ reiškia vietinių tikėjimų pasaulį, „po to“ – krikščionišką viduramžių Europą. Mes žinome daug daugiau apie tai, kas vyko „po to“, negu apie tai, kas vyko „prieš tai“. Skandinavijos ir Vidurio Europos krikščioniškas karalystes, kunigaikštystes ir jų monarchų dinastijas, bažnytinę valdžią ir lotynų kalbos sklaidą pripažino lotyniškas krikščioniškas pasaulis.“

Robert Barlett. *Christianizacija ir krikščioniškos monarchijos iškilimas*

1. Apie kokį įvykį kalba šaltinio autorius sakydamas „prieš tai“ ir „po to“?
2. Kokią reikšmę aprašomi pokyčiai turėjo Šiaurės ir Vidurio Europos valstybėms?
3. Ką ir kodėl autorius vadina „lotynišku krikščionišku pasauliu“?

nybę, siekė savo valstybėse įkurti nepriklausomas bažnytines provincijas – arkivyskupijas. Štai Lenkijos karalius **Mešką I** pasikrikštijo 966 m. Žengti šį žingsnį ji paskatino iš Čekijos kilusi žmona Dobrava. Gniezne nepriklausoma arkivyskupija, atskaitinga tik popiežiui, buvo įkurta 1000 m.

Krikštas padėjo jaunuos valstybėms įsitraukti į katalikiškos Europos bendruomenę (B šaltinis). Pasikrikštiję valdovai būdavo pripažįstami lygiais su Europos krikščioniškaisiais monarchais ir karūnuojami karaliais. Plito lotyniška rašto kultūra, vietos dvasininkai rašė kronikas ir metraščius, pradėtos statyti mūrinės bažnyčios, vienuolynai, pilys. Plėtėsi Europos civilizacijos ribos.



KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kurios Europos gentys ilgiausiai priešinosi krikštui?
2. Kas ir kaip padėjo plisti krikščionybei?
3. Ko siekė Kliunų vienuolyno reformos šalininkai?
4. Kaip krikščionybės plitimas veikė Europos kultūros raidą?
5. Paaiškinkite, kokią įtaką krikščionybės plėtrai darė besikuriančių Europos valstybių valdovai.

Istorijos šaltiniai, papildantys pagrindinį tekstą

Klausimai, skatinantys mąstyti, ieškoti sprendimo būdų, daryti išvadas

Skaitydami tekstą pabandykite išskirti svarbiausius faktus, įvykių priežastis ir padarinius, kelkite klausimus, darykite išvadas. Jeigu kas nors neaišku, pasitarkite su bendraklasiais, mokytoju.

Perskaitykite temos pabaigoje pateiktus klausimus ir atidžiai ieškokite atsakymo tekste.

V SKYRIUS IŠ VIDURAMŽIŲ Į NAUJUOSIUS LAIKUS

Gedimino laišakai Romos popiežiui, Šiaurės Vokietijos miestams, pranciškonų ir dominikonų vienuolijoms

Šventosios Romos imperijos imperatorius Karolis IV paskelbė Aukso bulę, kuri apibrėžė imperijos santvarką.

Isteigta Vilniaus vyskupija. Lietuvos christianizacijos pradžia.

1322–1324 m.

1337–1453 m.

1356 m.

1385–1386 m.

1387 m.

1410 m.

1422 m.

1440–1447 m.

1453 m.

1492 m.

Šimtmetis karas, Anglijos ir Prancūzijos ginkluota kova dėl Prancūzijos žemių ir sosto paveldėjimo

Krėvos aktas, Jogailos karūnacija

Žalgirio mūšis

Melno taika, kuria Žemaitija visiems laikams atiteko Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei.

Kazimieras Jogailaitis tapo didžiuoju kunigaikščiu, vėliau ir Lenkijos karaliumi. Jogailaičių dinastijos plėtros pradžia.

Turkai užkariavo Konstantinopolį, žlugdo Bizantijos imperiją.

Baigėsi rekonkistos judėjimas.



ISTORINIS TYRIMAS

Suburkite savo tyrimo grupės narius ir įvertinkite, kiek ir kokios informacijos turite. Išsiaiškinkite, ko dar trūksta, ir tęskite tyrimą.



Vėlyvieji viduramžiai (XIV–XV a.) Europos istorijoje – sukrėtimų ir permainų laikotarpis. XIV a. Europą nusiaubė ekonominė krizė ir maro epidemija, daugumoje šalių keitėsi valdančiosios dinastijos, vyko ilgamečiai karai. Tačiau sykiu tai buvo metas, kai Europos valstybėse formavosi naujoviška valdymo samprata, vyko finansų ir kariuomenės reformos, kūrėsi parlamentai ir universitetai, buvo rašomi teisės kodeksai. Ne tik stiprėjo atskiros teritorinės valstybės, bet ir vis aiškesnė tapo bendros Europos idėja. Kilmingieji, pirkliai ir valstiečiai gerokai daugiau keliavo, kartais netgi visiems laikams pakeisdavo gyvenamąją vietą. XV a. prasidėjusi geografinių atradimų epocha Europos monarchų valdžią perkėlė ir į Naująjį Pasaulį.

Šiame skyriuje nagrinėsime, kaip keitėsi Europos valstybės, aiškinsimės, kuo skyrėsi ir kuo buvo panašūs atskiri Europos regionai, analizuosime ūkio ir prekybos ypatumus.

Tais laikais Lietuvą, nedidelis politinis darinys, per keletą dešimtmečių sustiprėjo ir tapo viena svarbiausių Europos valstybių – Lietuvos Didžiąja Kunigaikštystė. Kaip tik tada vyko ir svarbiausi senosios Lietuvos istorijos pokyčiai – ji pasikrikštijo, sudarė uniją su Lenkija, tapo atvira vakarietiškai kultūrai. Lietuvą įsitraukė į europinę politiką ir ekonomiką, o jos geografinė padėtis sudarė sąlygas palaikyti ryšius su įvairių civilizacijų kraštais.

29. VAKARŲ EUROPA BAIGIANTIS VIDURAMŽIAMS

Kas lėmė krizę Europoje ir kokių reformų buvo imtasi jai įveikti?

30. VIDURAMŽIŲ DIDŽIOJI VALSTYBĖ – LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAİKŠTYSTĖ

Kaip Lietuva tapo didžiausia Europos valstybe?

31. LIETUVOS KRIKŠTAS IR UNIJA SU LENKIJA

Kodėl XIV a. pabaigos įvykiai turėjo lemtingų padarinių Lietuvos istorijai?

32. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAİKŠTYSTĖ IR STAČIATIKIŲ PASAULIS

Kas yra rusėnai ir kaip jie atsirado Lietuvoje?

33. VYTAUTO LAIKAI: VALSTYBĖS IR VISUOMENĖS POKYČIAI

Kaip pasikeitė Lietuva Vytauto laikais?

34. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAİKŠTYSTĖ IR JOS KAIMYNAI

Kaip kito Lietuvos santykiai su kaimynais?

35. EUROPOS PREKYBA IR ŪKIS BAIGIANTIS VIDURAMŽIAMS

Kaip viduramžiais būdavo prekiaujama ir kas daroma pristigus pinigų?

31. LIETUVOS KRIKŠTAS IR UNIJA SU LENKIJA

Kodėl XIV a. pabaigos įvykiai turėjo lemtingų padarinių Lietuvos istorijai?

Jau žinote, kad Mindaugas ir jo aplinka pasikrikštijo XIII a. viduryje. Tačiau vėliau šalis atsivertė į pagonybę ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lietuviškos žemės daugiau kaip šimtą metų liko pagoniškos. Tik XIV a. pabaigoje, Algirdo sūnaus Jogailos laikais, įvyko lemtingų pokyčių – Lietuvą sudarė uniją su Lėnkijos karalyste ir priėmė krikštą pagal katalikų apeigas.

Unija su Lenkija

1385 m. rugpjūčio 14 d. Krėvos pilyje Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila paskelbė dokumentą ir pradėjo ilgą Lėnkijos ir Lietuvos glaudžių santykių istoriją. Lėnkijos karalystėje neliko vyriškosios lyties paveldėtojų, todėl sosto įpėdine buvo vainikuota karalaitė, Veňgrijos ir Lėnkijos karaliaus Liudviko duktė Jadvyga. Dėl Jadvygos, užaugusios Veňgrijoje, rankos ir Lėnkijos sosto Jogailai teko varžytis su kylančia vokiečių Habsburgų gimine. Taip Gediminaičiai įsitraukė į Europos dinastijų konkurencinę kovą dėl karališkų sostų. Sėkmingas derybas su lenkų didikais vainikavo Krėvoje duoti Jogailos įsipareigojimai (A šaltinis).

1386 m. vasarį ir kovą viduramžių Lėnkijos sostinėje Krėkuvoje Jogaila (1 pav.) buvo pakrikštytas Vladislovo vardu, vedė Jadvygą ir buvo vainikuotas Lėnkijos karaliumi. Jogailos sudaryta Lėnkijos ir Lietuvos sąjunga iki 1569 m. išliko dviejų valstybių **unija**, kuri būdavo vis atnaujinama: kartais **asmeninė** unija virsdavo **dinastine** – kai LDK valdydavo atskiras, nors ir tos pačios giminės, didysis kunigaikštis. 1413 m. sudaryti Horodlės susitarimai užtikrino, kad Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulas būtų išsaugotas. Nors iš pradžių ir būta sunkumų, lietuvių ir lenkų sąjunga Europos istorijoje tapo sėkmingiausia unija, kuri gyvavo ilgiau negu kitų valstybių unijos. Antai panašiu metu (1397 m.) sudaryta Dėnijos, Švėdijos ir Norvėgijos unija suiro jau XVI a. pradžioje.

Krikštas

Svarbiausias Lėnkijos ir LDK unijos padarinys – Lietuvos krikštas. Lietuvą buvo paskutinė pagoniška valstybė Europoje. Nors Lietuvos valdovai prisitaikė prie aplinkinių krikščionių valstybių politikos ir kartais net naudodavosi savo išskirtine padėtimi (pavyzdžiui, lietuvių valdovų senasis tikėjimas nebuvo kliūtis kėsintis į rusų stačiatikių žemes), priimti krikštą buvo



1 pav. Jogailos antkapis Krokuvoje Vavelio katedroje, padarytas dar karaliui esant gyvam. Savo sprendimais Jogaila ne tik pakeitė Lietuvos istorijos eigą, bet ir pradėjo naują Jogailaičių šaką, kuri netrukus tapo viena stipriausių Europos dinastijų.

būtina. Lietuvos monarchų užduotis buvo pasikrikštyti kuo palankesnėmis sąlygomis. Krikštas buvo svarbus civilizacinis pasirinkimas, nes Lietuvos valdovai galėjo rinktis katalikų (Rėmos) arba stačiatikių (Bizėntijos) krikštą. Jogaila apsisprendė krikštyti Lietuvą pagal katalikų apeigas. Lėnkijos karalius ir Lietuvos didysis

A ŠALTINIS

1385 m. Krėvos dokumentu Jogaila priėmė lenkų didikų siūlymą vesti karalaitę Jadvygą, karėnuotis ir priimti Katalikų baėnyčios tikėjimą. Be politinių pažadų, buvo sprendžiami ir dinastiniai reikalai (pavyzdžiui, kompensacija dėl nutrauktos vedybų sutarties).

Krėvos dokumentą rasite čia: goo.gl/P7RgXG

1. Ko siekė Jogaila skelbdamas Krėvos dokumentą?
2. Kuriuos įsipareigojimus Jogailai pavyko įgyvendinti?
3. Kokio politinio pažado Jogailai nepavyko įgyvendinti?

- Pasidomėkite, kokių dar valdovų atminimą galime pagerbti lankydami Krokuvoje Vavelio katedroje.
- Kurie ženklai rodo valdovo didybę?

Pasvarstykite, kodėl prie baėnyčios įsteigimo galėjo prisidėti svetimšaliai, ir padarykite išvadą.



Apibūdinkite baėnyčios architektūrą.

2 pav. Šv. Mikalojaus baėnyčia Vilniuje – viena seniausių Lietuvos baėnyčių. Veikiausiai įsteigta vietos vokiečių pirklių bendruomenės.

kunigaikštis Vladislovas II Jogaila 1387 m. atvyko į Lietuvą ir asmeniškai dalyvavo krikštijant pavaldinius. Tais metais buvo įsteigta Vilniaus vyskupija – pirmoji katalikiška baėnytinė institucija Lietuvoje. Netrukus Jogaila pradėjo steigti vietos baėnyčias – parapijas (2 pav.).

Krikštas labai pagyvino Lietuvos ir katalikiškų šalių ryšius. Į Lietuvą plito krikščioniškos Europos laimėjimai, kultūra. Iki krikšto raštas buvo naudojamas tik santykiams su užsienio šalimis palaikyti (rašant laiškus, sudarant sutartis), o dabar jis paplito ir vietos gyvenime. Prie katedrų ir parapijų baėnyčių pradėtos steigti mokyklos.

Laikui bėgant atsirado daugiau mūrinių gotikos stiliaus statinių, naujų baėnytinių ir pasaulietinių institucijų, kaip antai vienuolių, brolių, cechų. Sukurti ir pirmieji rašytinės teisės dokumentai – valdovų privilegijos bajorams, baėnyčioms ir miestams, pradėta rašyti valstybės istorija – Lietuvos Metraščiai. Per pirmąją christianizacijos amžių Lietuvoje susiformavo ne tik parapijų tinklas, bet ir nauja kultūrinė tradicija. Lietuvių kilmingųjų ir miestiečių religingumą atspindi piligriminės kelionės, šventųjų kultai. Senojo lietuvių tikėjimo apraiškų dar buvo likę atokesnėse valstiečių bendruomenėse.

Kiek vėliau negu centrinėje Lietuvos dalyje krikščionybė buvo įvesta Žemaitijoje. Ši dalis XIV a. pabaigoje ir XV a. pradžioje ne kartą ėjo iš rankų į rankas tarp Vokiečių ordino ir Lietuvos, o galutinis Žemaitijos

B ŠALTINIS

XV a. lenkų kronikininkas Jonas Dlugošas išsamiai aprašė Žemaitijos krikštą. „Karalius Vladislovas ir Aleksandras Vytautas, didžiai susirūpinę tuo, kad Žemaičių žemė neatkristų nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, išsiuntė savo ypatinguosius pasiuntinius riterius, lietuvius Jurgį Gedgaudą, Jurgį Galminą ir lenką Mikalojų Sepinskį į šventąjį Konstanco susirinkimą prašydami, kad <...> kryžiuočiai laikytųsi taikos su naujakrikštais žemaičiais <...>, [ir kad] susirinkimas suteiktų teisę įsteigti katedros baėnyčią <...>. Visiems šiems dalykams susirinkimas pritarė ir kryžiuočiams griežčiausiai uždraudė puldinėti žemaičius.“

Jonas Dlugošas. *Analai*

1. Kokiu tikslu valdovai siuntė savo pasiuntinius į visuotinį Konstanco susirinkimą?
2. Kuo svarbus Žemaitijos krikštas sprendžiant aprašomas problemas?
3. Kokią reikšmę Konstanco susirinkimo nutarimai turėjo Lietuvai?

krikštas įvyko 1416–1417 m. (B šaltinis). Tada pradėta kurti ir įsteigta Žemaitijos (Mėdininkų) vyskupija, pastatytos pirmosios parapiinės baėnyčios. Nors ordinas skleidė propagandą ir aiškino, kad Lietuvos valdovų krikštas yra apsimestinis, o lietuviai tebėra pagony, nuo XV a. Europos akyse LDK buvo krikščioniška valstybė. Krikščioniškų Lietuvos valdovų įvaizdą liudija to meto ispanų keliautojo Pedro Tafuro išpūdis, kad „totoriai triuškina aplinkines krikščionių tautas, ypač po kunigaikščio Vytauto, kuris valdė visoje Lietuvoje ir Rusijoje, mirties“.



KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kas ir kada pakrikštijo Lietuvą?
2. Paaiškinkite, kodėl Mindaugo krikštas nelaikomas Lietuvos krikštu.
3. Apibūdinkite unijos su Lėnkija istorines aplinkybes ir reikšmę Lietuvai.
4. Kokią reikšmę krikštas turėjo Lietuvos politikai, ūkiniam, kultūriniam gyvenimui?
5. Paaiškinkite, kodėl ordinas ir po Lietuvos krikšto skleidė žinią, kad lietuviai pagony.

PASIKARTOKIME IR ĮSIVERTINKIME

PAAIŠKINKITE SVARBIAUSIAS DATAS

1322–1324 m. 1337–1453 m. 1356 m. 1385–1386 m. 1387 m. 1410 m. 1422 m. 1440–1447 m. 1453 m. 1492 m.



ŽINIOS

- Žinau, kaip keitėsi Europos politinis, ekonominis gyvenimas viduramžių pabaigoje ir naujųjų laikų pradžioje, galiu pateikti šiuos pokyčius iliustruojančių pavyzdžių.
- Galiu nurodyti svarbiausius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinio gyvenimo iki Liublino unijos pokyčius ir pateikti pavyzdžių, rodančių krikšto reikšmę LDK visuomenės pokyčiams, žemėlapyje parodyti, kaip keitėsi LDK teritorija.

GEBĖJIMAI

- Galiu paaiškinti, kas lėmė politinio, ekonominio gyvenimo pokyčius Europoje viduramžių pabaigoje ir naujųjų laikų pradžioje, įvertinti jų reikšmę, atpažinti juos pirminiuose ir antriniuose istorijos šaltiniuose.
- Galiu apibūdinti LDK valdovų vykdytą užsienio politiką, santykius su kaimynais, paaiškinti krikšto ir pokyčių Europoje reikšmę LDK visuomenės gyvenimui.
- Moku vertinti rašytinius istorijos šaltinius, tinkamai pasirinkti juose pateiktą informaciją, kurios reikia istoriniams įvykiams analizuoti.

KARTOJIMO KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Atlikite užduotis remdamiesi žiniomis ir laiko juosta.
 - Kokie įvykiai pažymėti laiko juostoje?
 - Nurodykite šių įvykių priežastis ir padarinius.
2. Kodėl XIV a. Europoje galime vadinti krizės amžiumi? Atsakymą pagrįskite.
3. Išvardykite Lietuvos valdovus chronologiškai pagal valdymo metus.
 - Aleksandras
 - Algirdas
 - Gediminas
 - Jogaila
 - Kazimieras
 - Vytautas
4. Su kokia problema Europa susidūrė plečiantis prekybai? Paaiškinkite, kaip bandyta spręsti šią problemą.
5. Atsakykite į klausimus remdamiesi žiniomis ir žemėlapiais p. 109, 122.
 - Palyginkite žemėlapius, nurodykite svarbiausius teritorinius pokyčius.
 - Kurių valdovų valdymo laikais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija labiausiai pakito? Paaiškinkite, kodėl.
 - Išvardykite valstybes, su kuriomis Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ribojosi XV a., su kuriomis – XVI a.
6. Kokią reikšmę Žalgirio mūšio baigtis turėjo LDK ir ordinui?
7. Kas rodo, kad vėlyvaisiais viduramžiais sustiprėjo atskirų Europos regionų ekonominiai ryšiai?
8. Paaiškinkite, kaip keitėsi LDK ekonominiai ryšiai su Europa XIV–XV a. Kokios šių pokyčių priežastys?
9. Atlikite užduotis tinkamai pavartodami šias sąvokas: *inkvizicija, herbas, dinastinė unija, patriarchas, amžinoji taika, Hanza, schizma, metropolitas, maršalas, asmeninė unija*.
 - Pasiskirstykite poromis. Pasidalykite po penkias sąvokas ir parenkite korteles (vienoje pusėje užrašykite sąvoką, kitoje ją paaiškinkite). Apsikeiskite kortelėmis ir per 4–5 minutes pristatykite po pavyzdį (sakini) su kiekviena sąvoka.
10. Peržvelkite visus skyriaus šaltinius ir įvertinkite, ar jų informacija patikima.